

Градецька Наталія Миколаївна,
доцент кафедри філології та військового
перекладу Київського інституту
Національної гвардії України, кандидат
юридичних наук, доцент

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мова є ключовим і основоположним елементом комунікативного процесу будь-якого суспільства. Серед різновидів мови особливе місце займає мова права. Мова права – функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній.

Основними галузями функціонування сучасної правничої мови є законодавство (національне і міжнародне), судочинство, нотаріат і діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація.

Мова права характеризується набором певних лінгвостилістичних параметрів, які водночас слугують і вимогами до сучасного юридичного тексту: офіційність, ясність, точність, однозначність, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, чіткість структури викладу, настановчо-інформативний (директивний) характер правових приписів, кодифікованість, узагальненість, суворота нормативності на всіх мовних рівнях, високий ступінь стандартизації (термінології і синтаксичних конструкцій: усталених зворотів, формул, кліше), стилістична однорідність, нейтральність (беземоційність), традиційність (стабільність) засобів вираження, відсутність індивідуально-авторських рис [1, с. 155–157].

Підвищений інтерес суспільства до мовних аспектів створення та застосування права, визнання важливості ролі мови

у законодавчій діяльності, потреба в детальному дослідженні мовних інструментів для формулювання юридичних ідей, розробка лінгвістичних принципів для створення нормативних документів з метою поліпшення законодавчої техніки та впровадження лінгвістичної експертизи проєктів законів – все зазначене сприяло виникненню та розвитку такої дисципліни як юридична лінгвістика. Її основні напрямки дослідження включають:

1) вивчення мови як ключового інструменту в правовій комунікації, знанні і передачі правової інформації серед населення;

2) аналіз засобів мовної репрезентації правових концепцій та категорій на різноманітних рівнях – від лексики до граматики;

3) дослідження походження та еволюції правової мови;

4) розгляд ролі та використання мовних елементів у правових текстах;

5) аналіз лінгвістичних та стилістичних характеристик юридичних текстів, їх жанрів та форм [2, с. 239–246].

Серед численних напрямів розвитку юридичної лінгвістики особливе місце займає проблематика, пов'язана з дослідженням якості судової промови, тобто виступами прокурора, судді, адвоката. Досліджуються шляхи взаємодії законів загальної та галузевої риторики, ефективні методики в галузі судової експертизи і криміналістики, а також правила ведення судового розгляду, законотворчість і співвіднесеність на рівні мовної комунікації таких категорій, як влада та істина. Судова комунікація з позицій юрислінгвістики є взаємодією влади, моралі та істини [3, с. 18–22].

Юридична лінгвістика – міждисциплінарна наука. Галузеві юридичні науки співвідносяться з юридичною лінгвістикою в першу чергу завдяки понятійному апарату. Вивчення використання окремих специфічних мовних засобів у різних

галузях права може стати одним із цікавих напрямків юрислінгвістики.

Спеціальні юридичні науки використовують засоби юридичної лінгвістики в практичних цілях: так утворився піднапрямок юридичної лінгвістики – лінгвокриміналістика, що включає ідентифікацію тексту, ідентифікацію особи за текстом, фоноскопичну експертизу тощо.

Юридична лінгвістика також є актуальною і для судової психології (наприклад, при аналізі лінгвістичних аспектів стану афекту).

Таким чином, юридична лінгвістика пов'язана з юриспруденцією в першу чергу в прикладній області: як джерело величезного емпіричного матеріалу, як об'єкт юридичного регулювання, як засіб законодавчої діяльності, як засіб і об'єкт правозастосовної діяльності тощо.

Юридична лінгвістика відіграє ключову роль у правовому регулюванні, допомагаючи вдосконалювати процеси правотворення, тлумачення та застосування законів через інтеграцію лінгвістичних та юридичних знань.

Шляхом точного формулювання, кодифікації та систематизації правових норм юридична лінгвістика забезпечує ефективне правове регулювання, що зменшує правові конфлікти та покращує правову безпеку; забезпечує чіткість та зрозумілість правових норм, а також здійснює аналіз мови як інструменту реалізації юридичної діяльності; допомагає досягти єдності законодавства, гармонізувати його з міжнародними стандартами та підвищити якість правотворчості, створюючи умови для точного регулювання відносин і ефективного захисту прав.

Одним із важливих напрямів досліджень юридичної лінгвістики має стати удосконалення лінгвістичної підготовки, усного та писемного мовлення працівників законодавчих, правоохоронних та судових органів, оскільки при веденні процесуальних дій та укладання законодавчих документів

особливе значення має писемна мова, а також уміння швидко, стисло й точно висловити та оформити думку, використовуючи необхідні мовні кліше, стандарти. [4, с. 169]. На жаль, недостатній (якщо не сказати низький) рівень володіння юридичною мовою сучасними законотворцями навряд чи викликає сумнів. Такий негативний стан справ може виправити вивчення юридичної техніки на основі знання теорії написання юридичних актів, особливостей юридичної мови, юридичної термінології. Відтак, на сьогоднішній день, під час підготовки фахівців у сферах правоохоронної діяльності, державної служби, господарської діяльності та місцевого самоврядування доцільним є введення в навчання дисципліни «Юридична лінгвістика», якщо не як обов'язкової, то як дисципліни, що вивчається в рамках спецкурсу або дисципліни, включеної до системи перепідготовки державних службовців з метою підвищення їхньої кваліфікації [5, с. 239–246].

Слід також додати, що забезпечення постійного діалогу між лінгвістами й юристами, між теоретиками та фахівцями-практиками є надважливим. Така співпраця сприятиме демаркації основних розділів юридичної лінгвістики й надасть змогу охопити весь спектр «напруження», яке виникає на перетині мови та права, окреслити міждисциплінарні вектори їхнього зіткнення [6, с. 31–37].

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 49, Т. 2. С. 155–157.

2. Мінченко О. В. Юридико-лінгвістична теорія як складова загальнотеоретичної правничої науки: пропедевтичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 63. С. 22–26.

3. Василенко В. А. Юридична лінгвістика: співвідношення мови та права. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів*: матеріали XV Міжнар. науково-практ. конф. Суми : СФ ХНУВС, 2024. С. 271–273.

4. Мінченко О. В. Загальнотеоретичні та методологічні засади системи юридико-лінгвістичних знань : монографія. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 382 с.

5. Дихта Н. М., Явдошук А. А. Юридична лінгвістика: співвідношення мови та права. *Актуальні питання у сучасній науці, Серія “Право”*. 2023. Випуск № 5. (11). С. 239–246.

6. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи. *Мовознавство*. 2011. № 2. С. 31–37.

Демченко Володимир Миколайович,
доцент кафедри державного управління і
місцевого самоврядування Херсонського
національного технічного університету,
кандидат філологічних наук, доцент

КОНФЛІКТИ В МОВІ ПРАВА

Апріорі мова права (юридичний субстиль мови) має концептуальне значення для українського державотворення, адже нею оформлено численні закони, кілька кодексів і відповідні підзаконні акти. Відомо (і це не є секретом), що перші українські державні акти – від початку 90-х років ХХ сторіччя – просто перекладалися з російської, адже то мова, по-перше, імперського права ще від царської імперії, а по-друге – рідна мова більшої частини укладачів тих актів (тобто материнська, незважаючи на етнічну паспортну ознаку особи), по-третє – мова навчання й роботи тих укладачів, тобто засвоєні й упроваджені ними терміни. Ну й, насамкінець, так було легше і швидше.

Можливо, то була об’єктивна ситуація: ми вже чудово